

ПРОФЕСОР В. БАТЛЕР ЯК ІСТОРИК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА. ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Життя та діяльність професора Вільяма Елліота Батлера є яскравим прикладом відданості науці, якій він служить вже понад 50 років, надаючи науковій громадськості світу блискучі зразки дослідження актуальних проблем з історії міжнародного права, а також порівняльного правознавства, особливо правових систем Російської імперії, Радянського Союзу, Російської Федерації, України та інших пострадянських держав. Він належить до високоосвічених представників сучасної науки міжнародного права, які, отримавши універсальні знання історичних процесів, системно висвітлюють еволюційний розвиток міжнародних правовідносин, вплив на них доктринальних підходів держав та міжнародно-правової науки¹.

Ці якості професора В. Батлера, помножені на його добросовісність у пошуках істини, зумовили високий рівень наукових досліджень вченого за більш ніж піввіковий період, і вони залишаються затребуваними й сучасним поколінням науковців багатьох країн, в тому числі українських науковців, вдячних йому за багаторічне плідне співробітництво з ними. Безумовно, це велика заслуга професора В. Батлера, яка була високо оцінена українською науковою громадськістю з обранням його у 1992 р. іноземним членом Національної академії наук України та почесним доктором права Київського університету права НАН України.

Професор В. Батлер є палким прихильником історії міжнародного права, бачачи в ній необхідну методологічну основу для розуміння глибинних процесів, що відбуваються в міжнародному співтоваристві. У 2016 р. він разом із заслуженим професором права та міжнародних справ Університету штату Пенсільванія професором Джоном Едвардом Фаулером, заснували періодичне видання «Jus gentium. Journal of International Legal History», ставши його редакторами. У передмові до першого номера цього видання професор В. Батлер сформулював своє бачення значення історії міжнародного права для наукових досліджень, розглядаючи цей підхід як необхідний для розуміння історичних процесів, що відбуваються в міжнародному співтоваристві. За його словами, незважаючи на те, що історія міжнародного права недостатньо викладається в правових освітніх закладах, «головною істиною, однак, залишається таке: міжнародне право є історичною сукупністю права і не може бути зрозумілим без серйозного знання історичного походження та витоків. Це стосується міжнародної правової системи як в цілому, так і кожного окремого компонента цієї системи»².

Говорячи про академічну складову співробітництва професора В. Батлера безпосередньо з науковцями-міжнародниками Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, важливо зазначити його внесок у підготовку «Енциклопедії міжнародного права» в трьох томах, опублікованої в період 2014–2019 рр. у видавництві «Академперіодика»³. Передусім це стосується такої принципово важливої статті цієї Енциклопедії, як «Історія міжнародного права»⁴, у якій професор В. Батлер представив широку картину становлення та розвитку історичних типів міжнародного права, кожен з яких є соціальною парадигмою, що характеризує правове регулювання міжнародних відносин у відповідну історичну епоху. Це по істині блискучий нарис розвитку міжнародного права, починаючи із стародавніх часів, а саме: Стародавньої Греції з її державами-полісами, Стародавнього Риму з його *jus gentium*, яке разом з рецепцією римського права Середньовічною Європою згодом стало прообразом міжнародного права в сучасному значенні. Це також етапи розвитку права Стародавнього Китаю періоду тисячолітнього існування «Серединної імперії», Індії, Африки, особливо Єгипту, та Візантії з її впливом на культурно-історичний розвиток Київської Русі, а потім Московської держави. В Європі етапи розвитку міжнародного права пов'язуються з такими епохальними подіями, як Вестфальський мир 1648 р., Французька революція 1789–1793 рр., наполеонівські війни та їх завершення на Віденському конгресі 1814–1815 рр., Перша світова війна 1914–1918 рр. і створення Ліги Націй, Жовтнева революція 1917 р. в Росії і виникнення СРСР, Друга світова війна 1939–1945 рр. і створення Організації Об'єднаних Націй. Нинішній стан міжнародного права характеризується розпадом СРСР та хаосом міжнародних відносин, що невинно посилюється.

© В.Н. Денисов, 2019

** Стаття підготовлена В.Н. Денисовим, доктором юридичних наук, професором, заслуженим діячем науки і техніки України, член-кореспондентом НАПрН України, завідувачем відділу Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*

Методологічний підхід професора В. Батлера щодо визначення типів міжнародного права базується на класифікації їх П.Г. Виноградова, який вперше в юридичній науці поклав у її основу критерій соціального розвитку суспільства, відмовившись від традиційного в той час підходу, якого дотримувався Ш. Монтеск'є, обмежуючись характеристикою політичних форм управління суспільством, визначених ще Аристотелем⁵.

Професор В. Батлер розглядає російський та український досвід з міжнародного права, накопичений протягом століть, як «інтегральну частину компаративістських підходів до нього»⁶. Він глибоко проникає в сутність цієї закономірності розвитку міжнародного права, зазначаючи, що «міжнародно-правова доктрина багато в чому завдячує національним правовим доктринам і напрямам і сам юрист-міжнародник є продуктом системи правового навчання та права своєї країни. Сучасне міжнародне право і правовий процес, говорить професор В. Батлер, не можуть бути повністю зрозумілі без реального дослідження міжнародно-правового досвіду. З огляду на це, історія міжнародного права в Росії та Україні має більше значення, ніж просто матеріал для російських та українських юристів. Її вивчення відкриває для уважного і допитливого дослідника своєрідну, в чомусь унікальну, систему сприйняття і передачі міжнародно-правових норм, концепцій, доктрин, звичаїв і практики, сприяючи цілісному і всебічному розумінню міжнародного права задля його зміцнення та гармонійного розвитку»⁷.

Вартий уваги також науковий доробок професора В. Батлера, що стосується підготовлених ним для цієї Енциклопедії персоналій, присвячених двом видатним постатям в науці міжнародного права, а саме Ієремії Бентаму (1748–1832 рр.) та К.У. Дженксу (1909–1973 рр.).

І. Бентам значною мірою уособлює в собі епоху становлення та розквіту лібералізму, для якого характерним була відмова від ідеології природного права в процесі заміщення її ідеологією позитивізму, що стала пануючою в цей час. У цій статті професор В. Батлер з притаманним йому глибоким баченням сутності правових явищ показав заслугу І. Бентама через широкий зріз соціального життя англійського суспільства того часу як характерному у своєму вимірі й для інших регіонів світу, особливо для континентальної Європи та Північної і Південної Америки. Він назвав І. Бентама «суворим критиком природного права, який вважав себе послідовним поборником позитивізму і запропонував обґрунтування демократії, заснованої на утилітаризмі»⁸.

У своїй праці «Вступ до принципів моралі та законодавства» 1789 р. І. Бентам показав реальну картину ставлення суспільства до природного права. «Значна кількість людей, – зазначає він, – постійно говорить про природне право, висловлюючи думки про те, що є справедливим та що є несправедливим, і ці думки, які ви чуєте, містяться в багатьох сюжетах та багатьох зрізах природного права». А. Нуссбаум, приводячи цю цитату І. Бентама, звертає увагу на те, що він в цій своїй праці «спеціально не розглядає міжнародні відносини, хоча й не виключає того, що автор також їх мав на увазі; і в дійсності, робить висновок Нуссбаум, історія права націй представляє документальне підтвердження цієї тези»⁹.

Отже, І. Бентам, маючи феноменальну здатність проникати у сутність ходу історії, з притаманного йому безкомпромисністю та рішучістю, виступив проти думок, що панували на той час, у яких відстоювали користь природного права. Всупереч цим поширеним у суспільстві судженням він одним із перших зрозумів, що суд історії вже виніс свій невідворотний вирок цій правовій ідеології як застарілій традиції, на місце якої приходить ідеологія позитивізму, яка й стала пануючою у XIX ст., визначаючи методологію розвитку міжнародного права.

Цілком справедливо професор В. Батлер вважає значною заслугою І. Бентама його внесок у класичну політичну економію, звернувши увагу «на доцільність застосування ним економічної концепції права і політики. Багато хто вважає, що І. Бентам заснував політичну економію добробуту, створив теорію крайньої користі і був одним із перших прихильників аналізу вартості вигоди»¹⁰.

З іменем І. Бентама, як відомо, пов'язано визначення англійською мовою самого терміна «міжнародне право», який прийшов на зміну не лише терміна *jus gentium*, а й також терміна *jus inter gentes*. З першого погляду може здатися, що відбулася лише формальна зміна назви *jus inter gentes*, вже не кажучи про *jus gentium*. Насправді, певним чином це було новим баченням зміни характеру правового регулювання міжнародних відносин, що сталося в епоху лібералізму та ліберальних реформ в Англії та світі, про що, як зазначає професор В. Батлер, багато писав І. Бентам. Це стосувалося реформи виборчої системи, кодифікації права, тюремної реформи, свободи слова, скасування тілесної та смертної кари, заборони рабства, організації судової влади та ін.¹¹. Для ліберального суспільства Англії як правлячого в ній класу ці реформи мали в той час конче важливе значення, хвилюючи уми та пристрасті його найяскравіших представників, до яких, безумовно, належав І. Бентам.

На підтвердження виникнення нової парадигми міжнародного права, що знайшло вираження у зміні його назви, професор В. Батлер приводить коментар до цієї події самого І. Бентама: «Слово «міжнародний», говорить він, яке має бути визнаним, є новим словом, і ми сподіваємося, що воно може бути достатньо адекватним і зрозумілим. Цим ми хочемо дати чіткіше визначення тієї сфери права, яку, зазвичай, вживають під назвою права народів. Ця назва настільки невідповідна, що якби не сила звички, було б зрозуміло, що вона більше стосується внутрішньої юриспруденції»¹². Професор В. Батлер, у свою чергу, коментуючи це пояснення І. Бентама, зазначає: «Хоча Бентам у своїх рукописах використовував термін «міжнародне право», у більш пізніх своїх працях він іноді віддавав перевагу висловлюванню «міжнародна юриспруденція». Подекуди у своїх працях він зазначив, що остання стосується «взаємних угод з урегулювання спорів між госуда-

рями як такими, і тому предмет цієї сфери юриспруденції слід відповідно і виключно називати міжнародним, тобто «не правом народів (*droit de gens*), а насамперед «правом між народами (*droit entre les gens*)». Термін «міжнародний» швидко посів своє місце в англійській мові, доданий у 1823 р. до видання свого «Вступу до принципів моралі та законодавства» як «свідок оглядів і газет»¹³.

Як зазначає А. Нуссбаум, «особлива заслуга концепції [Бентама] «міжнародний» (*international*) полягала в її всебічності з того часу як вона увібрала в себе всі правові відносини серед націй – природне право та всі інші. Це не було випадковим збігом обставин тому, що новий термін не був винайдений супротив природного права. Однак, підкреслює він, невідповідність формули Гроція «*jus natural et gentium*» відчувалася ще до Бентама. Ми бачили, говорить далі А. Нуссбаум, що в XVII ст., згідно з Гоббсом та Пуфендорфом, визнавалося виключно у міжнародному значенні.

У XVIII ст. воно, із перетворенням на *law of nations*, *droit de gens*, *Völkerrecht*, стало серед держав технічним найменуванням *jus naturae* та *jus gentium*. Попередня відмінність *jus naturae* та *jus gentium* зберігалася та розвивалася під різними назвами «натуралістів» цього століття як підрозділи нового уніфікованого права націй (*law of nations*), але вона вже не бралася до уваги позитивістськими авторами та врешті-решт зникло¹⁴.

У цій статті професор В. Батлер показав також внесок І. Бентама і в інші аспекти розвитку міжнародного права: визначення принципів міжнародного права; здійснення кодифікації та систематизації його норм; удосконалення призового права в умовах збройного нейтралітету; визначення завдань міжнародного права, зумовлених досягненнями державами спільного блага тощо¹⁵.

Необхідно сказати також про погляди І. Бентама на війну, на що звертає особливу увагу професор В. Батлер. Він аналізує ідеї І. Бентама, що стосуються важливих аспектів поняття війни, які відзначаються широким філософським, світоглядним підходом до цієї проблеми. Війна, зазначає І. Бентам, є процедурою, за якою одна держава намагається реалізувати свої права за рахунок іншої держави. Це єдиний метод, до якого можна вдаватися, якщо жодний інший метод стримання задоволення не може бути знайдений скаргниками, що не мають арбітра. За термінологією І. Бентама, закони миру мають бути основними законами міжнародного кодексу, а закони війни – додатковими законами того самого кодексу. Коментуючи те, що в сучасній термінології мало означати воєнні злочини, І. Бентам зазначив, що для «... держав не існує покарання. Взагалі, немає нічого, крім реституцій. І не було б великим злом, якби в кінці своєї кар'єри кожний завойовник закінчував би свої дні на шибениці. Однак при нечесному намірі їхніх правителів піддані завжди залишаються чесними. Держава, будучи колись пов'язаною з правителем, ототожнюється з ним, а в разі кримінальної агресії немає іншого злочинця, ніж правитель: індивіди є лише його невинними та нещасними ряддядами»¹⁶.

Визначаючи війну як «найбільше зло» та порівнюючи розуміння її витоків із з'ясуванням причин злочинності, І. Бентам, зазначає професор В. Батлер, з метою викорінення із життя людей цього ганебного явища пропонує свій план універсального і вічного миру, заснований на двох основних положеннях: скороченні та встановленні граничної чисельності збройної сили ряду держав у складі європейської системи та визволенні залежних країн або колоній держави¹⁷. Ці положення ґрунтуються у нього не на абстрактних міркуваннях, а виходячи із цілком матеріалізованих інтересів провідних європейських держав, якими на той час були Велика Британія та Франція.

Отже, ідеї І. Бентама щодо розуміння природи війни та способів її подолання, так само як і інші його ідеї, пов'язані з розвитком міжнародного права, належать до глибинних, філософських ідей, не вирішених і нині. Вони залишаються актуальними і в наш час, який відзначається глибокою кризою міжнародних відносин та зумовленою нею падінням авторитету міжнародного права як зобов'язуючого чинника в цих відносинах. Світова громадськість має усвідомлювати існування в даний час реальної загрози виникнення Третьої світової війни внаслідок того, що як в епоху лібералізму, так і в нинішню епоху неолібералізму корінні причини війн, передусім економічне протистояння держав, все ще не усунуто із життя міжнародного співтовариства, а все більше посилюється, загрожуючи миру й безпеці народів. Саме соціальні причини війни як найважливіші на початку XIX ст. багато в чому були ще приховані від суспільства, і сам І. Бентам, можливо, чітко й не усвідомлював їх, але, безумовно, відчував завдяки своєму історичному відчуттю ситуації, що складалася на той час у світі.

Кларенс Уілфред Дженкс (Clarens Wilfred Jenks) (1909–1973 рр.) належить до видатних англійських фахівців з міжнародного права, науковий доробок якого безпосередньо пов'язаний із узагальненням його величезного досвіду, отриманого на різноманітних постах в системі міжнародних організацій ООН. Цю свою діяльність міжнародного службовця він розпочав ще в 30-ті рр. XX ст., займаючи різні посади в Міжнародній організації праці (далі – МОП), створеній як структура Ліги Націй, а у 1946 р. вона стала першою спеціалізованою установою ООН. У 1970 р. К.У. Дженкс очолив МОП, отримавши посаду її Генерального директора.

Наукові інтереси К.У. Дженкса охоплюють широке коло напрямів теорії та практики міжнародного права. Передусім вони стосуються розвитку міжнародного трудового права, а саме міжнародного захисту свободи профспілок, утвердженню міжнародних трудових стандартів як прав людини, визначенню місця та ролі соціальної справедливості в праві націй, розвитку універсальних засад в діяльності МОП у світлі її ідеології. Великим авторитетом користуються також його праці, присвячені перспективам розвитку судового розгляду міжнародних спорів, тлумаченню та застосуванню внутрішнього права держав Постійною палатою міжнародного правосуддя, застосуванню в системі ООН таких методів, як одностайність (*unanimity*), вето

(veto), зважене голосування (weighted voting), кваліфікована та проста більшість (special and simple majorities), консенсус (consensus), ортодоксальність та новаційність у праві націй, концепція права людства та ін.

Як зазначає професор В. Батлер, К.У. Дженкс після закінчення у 1931 р. навчання в Кембриджському університеті був прийнятий до штату МОП і швидко став юридичним радником правового відділу. Він досконало опанував техніку розробки проектів міжнародних договорів, ставши визначним фахівцем з конституційного та адміністративного права міжнародних організацій. Цей досвід К.У. Дженкса, підкреслює професор В. Батлер, став у пригоді після Другої світової війни у зв'язку з переглядом Статуту МОП, розробкою проекту Статуту ООН та інших міжнародно-правових актів системи ООН¹⁸. Для К.У. Дженкса, говорить професор В. Батлер, трудові права були частиною прав людини, і він сприйняв широкий погляд на категорії індивідів, уповноважених здійснювати міжнародний захист, та чітке розуміння відповідної ролі міжнародного службовця. К.У. Дженкс відіграв важливу роль у розвитку міжнародно-правових стандартів і структур, створених МОП для забезпечення дотримання соціальних і трудових прав людини, які визнано найбільш передовими в міжнародних організаціях і які він охарактеризував як «синтез сміливої концепції з обережністю у виконанні». Він допоміг встановити тісні робочі відносини в рамках сім'ї установ ООН, розширивши діяльність МОП у Латинській Америці, Азії та Африці, склав і виконав Програму промислової діяльності та процедур МОП для забезпечення робітників і службовців правами на створення профспілок. На посту Генерального директора він докладав усіх зусиль для розвитку трудових відносин між Сходом і Заходом під час «холодної війни»¹⁹.

За оцінкою професора В. Батлера найбільш відомим дослідженням К.У. Дженкса є його праця, присвячена загальному праву людства (The Common Law of Mankind, 1958 р.). Він популяризував цей термін, зазначає В. Батлер, що став широко відомим під час переговорів з морського права в понятті «загальна спадщина людства». У своїй книзі К.У. Дженкс дослідив революційні зміни в політичному, економічному та науковому контексті міжнародного права, наполягаючи на тому, що міжнародне право більше не є правом, яке регулює відносини лише між державами, а скоріше всього сприймається як «загальне право людства на ранній стадії його розвитку». Ця книга, говорить він далі, фактично була першою з п'яти книг, присвячених його розумінню загального права глобального співтовариства. Наступні за нею: «Law, Freedom and Welfare» (Право, свобода і благополуччя, 1963 р.); «Law in the World Community» (Право у світовому співтоваристві, 1967 р.); «The World beyond the Charter» (Світ поза Статутом ООН, 1968 р.) та «A New World of Law?» (Нове світове право?, 1969 р.)... У цих книгах послідовно проводиться думка, як принести всім користь від ідеї єднання та згуртованості, зумовлених вимогами поповненого новими державами світового співтовариства і потенціалом міжнародного права як загального права людства. У своїй останній праці... [«A New World of Law?】 К.У. Дженкс повернувся до своїх ранніх творів і запропонував систематичну класифікацію ідей, сформульованих у них, поєднуючи широке розуміння їх серед філософів права з очікуваннями і творчим напрямом думок у пошуках рішень міжнародних проблем²⁰.

Як зазначає професор В. Батлер, досвід К.У. Дженкса, набутий в МОП, далеко виходив за межі тлумачення трудових прав індивіда: «Його праця «Космічне право» (Space Law, 1965 р.) була серед перших праць з цієї тематики, ставши результатом призначення К.У. Дженкса доповідачем космічного права в Інституті міжнародного права. Він заслужив визнання широкою громадськістю за прийняття Інститутом «Резолюції про правовий режим космічного простору» ... і це було корисним для тих, хто брав участь у розробці Договору про космос 1967 року...»²¹.

Професор В. Батлер, узагальнюючи внесок К.У. Дженкса в науку та практику міжнародного права, зазначає: «Рецензенти праць Дженкса знаходили його прозорливим і таким, що часто випереджав свій час, сповненим сміливих і світлих ідей, навіть у його добре опанованому методі в межах головної лінії ортодоксального юриста-міжнародника, ентузіаста своєї дисципліни, суворого аналітика та надзвичайно плідного вченого. Можна також сказати, що ці особливості його юридичної ерудиції були продовженням його досвіду дипломата, юриста-міжнародника в рамках діяльності МОП. Ефективність МОП як міжнародної установи багато в чому зобов'язана його талантам відданості та технічній майстерності як юриста. В еру пришивдешньої глобалізації прихильність його до міжнародної організації виявилася пророцтвом»²².

К.У. Дженкс, підкреслює професор В. Батлер, читав лекції в Гаазькій академії міжнародного права у 1939, 1950, 1955 та 1966 рр. і виступав з блискучими лекціями у провідних університетах світу. Він нагороджений премією миру Сесіля (1928 р.), Щорічною премією Американського співтовариства міжнародного права (1959 р.) та Науковою премією Центру Світовий порядок через право (1967 р.); був також членом і віце-президентом Інституту міжнародного права.

Отже, К.У. Дженкс в своїй діяльності як на вищих посадах міжнародного цивільного службовця, так і в науці міжнародного права був яскравим виразником епохи становлення та розвитку інституціоналізованого міжнародного права, що прийшло на зміну міжнародному праву виключно суверенних держав з його більш мінливим балансом сил. Тому міжнародне право, хоча і в той час виступало чинником, який певною мірою обмежував свавілля держав у міжнародних відносинах, не мало і не могло мати необхідного інструментарію для запобігання війни, не кажучи вже про її заборону. Більше того, виникнувши у XVIII ст. як «публічне право Європи», протягом XIX ст. воно по-насилницькому в різних формах було поширено на всі інші континенти світу і вже в силу цього мало експансіоністський характер, призвівши врешті-решт до двох світових війн.

Міжнародне право нової епохи, що базується на засадничих принципах та механізмах Статуту ООН, в тому числі на забороні війни як такої, сприяло глобалізації всіх сфер міжнародних відносин, яка протягом

другої половини ХХ ст. досягла свого апогею, змінивши життя людей і народів у всьому світі. Згідно з Дженксом це і є шлях до створення «нового світового права, що можна порівняти з успішними науковими та технологічними відкриттями, які цілком перебудували повсякденне життя суспільства»²³.

Отже, К.У. Дженкс мав широкий погляд на еволюцію міжнародного права як основи функціонування міжнародного співтовариства відповідно до історичних вимог часу, які він прагнув з'ясувати та розвинути, створюючи концепцію «нового світового права» (*new world of law*). Він виходив з «призначення нашого часу, щоб розвивати світове співтовариство, в якому люди різних рас, культур та ідеологій можуть жити разом в мирі та свободі на планеті, в якій зникає просторова обмеженість»²⁴. Згідно з К.У. Дженксом, «в цьому новому світі людина має знайти своє істинне призначення» з тим, щоб «забезпечити панування своєю власною долею порівняно з пануванням, яке вона забезпечила над світом природи. Вона може забезпечити це лише тим же самим способом виявлення та поваги до законів, які управляють життям суспільства не менш, ніж світом природи»²⁵. Це філософський підхід до визначення цілей і завдань розвитку міжнародного співтовариства, в якому світове право як право миру і справедливості має забезпечити захист всього спектру прав людини, включаючи соціальні й трудові права. В умовах глибокої кризи міжнародної економіки, яка супроводжується фронтальним наступом правлячих класів багатьох країн, в тому числі України, на соціальні та трудові права трудящих, ідеї К.У. Дженкса щодо їх захисту як складової світового права звучать з надзвичайною актуальністю і можуть сприяти виробленню нових шляхів та засобів протидії цій небезпечній тенденції.

Епоха глобалізації, побудована на двополярному балансі світових сил, яку майстерно досліджував К.У. Дженкс, в наш час завершилася. Нинішня епоха характеризується становленням нового балансу світових сил як багатополярного світу, змінюючи місце і роль міжнародних акторів у системі координат міжнародних відносин. Такою зміною, що докорінним чином вплинула на характер цих відносин у світі, стала політика протекціонізму США в економічній сфері, яка призводить до руйнування глобалізованого світу. США, залишаючись центром управління міжнародними фінансами, користуються цим своїм виключним становищем у власних інтересах, маніпулюючи долларом як міжнародною розрахунковою валютою та ще більше поглиблюючи кризу міжнародних відносин.

Політика економічного протекціонізму характеризує зміну координат у взаєминах держав, виражаючи глибинні протиріччя між ними та ставлячи під загрозу існування сучасного міжнародного порядку. Протиріччя між головними акторами міжнародних відносин (США, Китай, Росія, Європейський Союз) невідворотно зростають, і їх центром є глобалізована економіка держав та побудована на ній міжнародна торгівля. Ці зміни в характері міжнародної економіки є свідченням системної кризи неоліберальної моделі ринкової економіки, яка, згідно із законами діалектики, протягом усього ХХ ст. пройшла всі стадії свого еволюційного розвитку разом із катаклізмами Першої та Другої світових війн: стадії становлення, розквіту та розпаду. Важливо пам'ятати, що головною причиною світових війн стало економічне суперництво держав, яке й вилилося врешті-решт у суперництво між прибічниками вільної торгівлі та тими державами, які в міжнародній торгівлі перейшли на позиції протекціонізму.

Наукова спадщина К.У. Дженкса є настільки великою та різноманітною за своїм філософським розумінням місця і ролі людини в міжнародних відносинах, що, звичайно, професор У. Батлер зміг лише позначити головні ідеї цієї неординарної постаті з її воістину унікальним практичним досвідом, людини, яка багато в чому знала суспільне життя людей таким, яким воно насправді було, прагнучи направляти їх на реальний шлях розвитку.

Академічна наука в особі співробітників Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України та студентів і викладачів Київського університету права НАН України щиро поздоровляють професора В. Батлера зі славним ювілеєм – 80-річчям з Дня народження. Бажаємо йому міцного здоров'я та плідної праці на благо науки міжнародного права та порівняльного правознавства!

¹ Детально про життя та діяльність професора В. Батлера див.: Шемшученко Ю.С., Кресін О.В. Енциклопедія міжнародного права: в 3 т. Київ: Академперіодика, 2014. Т. 1. С. 217–219.

² Butler W.E. By Way of Introduction. *Jus Gentium. Journal of International Legal History*. 2016. Vol. 1. № 1. January. P. 17.

³ Енциклопедія міжнародного права: в 3 т. / Ю.С. Шемшученко і В.Н. Денисов (співголови ред. колегії). Т. 1. Київ, 2014. 990 с.; Т. 2, 2017. 928 с.; Т. 3, 2019. 990 с.

⁴ Батлер В. Історія міжнародного права. *Енциклопедія міжнародного права*. Київ, 2017. Т. 2. С. 545–554.

⁵ Vinogradoff Paul. *Historical Types of International Law*. Bibliotheca Visseriana, 1923. P. 3–71.

⁶ Батлер В. Історія міжнародного права. Київ, 2017. Т. 2. С. 553.

⁷ Там само. С. 553–554.

⁸ Батлер В. Бентам. *Енциклопедія міжнародного права*. Київ, 2014. Т. 1. С. 246.

⁹ Nussbaum Arthur. *A Concise History of the Law of Nations*. New York, 1947. P. 135.

¹⁰ Батлер В. Бентам. *Енциклопедія міжнародного права*. Київ, 2014. Т. 1. С. 246.

¹¹ Там само.

¹² Там само. С. 246–247.

¹³ Там само. С. 247.

¹⁴ Nussbaum Arthur. *A Concise History of the Law of Nations*. New York, 1947. P. 136.

¹⁵ Батлер В. Бентам. *Енциклопедія міжнародного права*. Київ, 2014. Т. 1. С. 247.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Батлер В. Дженкс. Енциклопедія міжнародного права. Київ, 2014. Т. 1. С. 754–755.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само. С. 755–756.

²¹ Там само. С. 756.

²² Там само.

²³ Jenks C. Wilfred. A New World of Law? London and Harlow, 1969. P. 3.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

Резюме

Денисов В.Н. Професор В. Батлер як історик міжнародного права. До 80-річчя з дня народження.

У статті досліджуються концептуальні ідеї американського та англійського вченого, фахівця з міжнародного права, професора У. Батлера за більш, ніж 50-річний період.

Згідно з його концепцією історія міжнародного права становить ту необхідну методологічну основу, що дає об'єктивну картину глибинних процесів, які відбуваються в міжнародному співтоваристві, та його регуляторі – міжнародному праві. Показано участь професора В. Батлера у створенні під егідою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України «Енциклопедії міжнародного права» в трьох томах, опублікованої в період 2014–2019 років. Для неї професор В. Батлер підготував важливу для міжнародно-правової науки і практики статтю «Історія міжнародного права», а також персоналії, присвячені таким видатним постатям, як Ієремія Бентам (1748–1832 рр.), який запропонував сам термін міжнародне право, що зразу ж увійшов в ужиток, та персоналію К. Дженкса (1909–1973 рр.), наукові досягнення якого в області міжнародного права увібрали в себе багатий досвід, отриманий ним на різних постах у системі міжнародних організацій ООН, в тому числі Генерального директора Міжнародної організації праці.

Ключові слова: історія міжнародного права; типи міжнародного права; jus gentium, jus inter gentes; В. Батлер; І. Бентам; К. Дженкс.

Резюме

Денисов В.Н. Професор У. Батлер как историк международного права. К 80-летию со дня рождения.

В статье исследуются концептуальные идеи американского и английского ученого, специалиста в области истории международного права, профессора У. Батлера за более чем 50-летний период. Согласно его концепции история международного права составляет ту необходимую методологическую основу, которая даёт объективную картину глубоких процессов, происходящих в международном сообществе и его регуляторе – международном праве. Показано участие профессора У. Батлера в создании под эгидой Института государства и права имени В.М. Корецкого НАН Украины «Энциклопедии международного права» в трех томах, опубликованной в период 2014–2019 годов. Для неё профессор У. Батлер подготовил важную для международно-правовой науки и практики статью «История международного права», а также персоналии, посвящённые таким видным английским учёным, как Иеремия Бентам (1748–1832 гг.), предложившего сам термин международное право, который сразу же вошёл в обиход, и Кларенс Дженкс (1909–1973 гг.), научные достижения которого в области международного права вобрали в себя богатейший опыт, приобретённый им на различных постах в системе международных организаций ООН, в том числе Генеральным директором Международной организации труда.

Ключевые слова: история международного права; типы международного права; jus gentium, jus inter gentes; У. Батлер; И. Бентам; К. Дженкс.

Summary

Volodymyr Denysov. Professor W. Butler as a Historian of the International law. To the 80th Birthday Anniversary.

In the article examines the conception ideas of American and Englishman scholar specialist in the history of international law professor W. Butler for more than 50 years. He is ardent supporter of the history of international law, considering it as a necessary methodological basis for understanding the profound processes taking place in the international community. Shows academic component of professor W. Butler's collaboration with scientists – internationals of the V.M. Koretsky Institute of State and Law NAS of Ukraine and his contribution to the preparation of the «Encyclopedia of International Law» in three volumes, published between 2014 and 2019. It includes research article. «The History of International Law» and the personalities, dedicated to two prominent figures in the science of international law, named Jeremy Bentam (1748–1832) and S.W. Jenks (1909–1973).

Key words: the history international law, historical types of international law, jus gentium, jus inter gentes, W. Butler, Jeremy Bentam, S.W. Jenks.